

मुसहरहरूका लागि राज्यबाट गरिएका सकारात्मक विभेद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता
पुरा गर्नको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

कोपिला रिमाल

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तको आंशिक आवश्यकता पूर्तिको लागि कोपिला रिमालद्वारा “मुसहरहरूका लागि राज्यबाट गरिएका सकारात्मक विभेद” विषयमा तयार पारिएको शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति :

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिका लागि कोपिला रिमालद्वारा तयार पारी प्रस्तुत गरेको “मुसहरहरूका लागि राज्यबाट गरिएका सकारात्मक विभेद” विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्याङ्कन समिति

विभागीय प्रमुख

.....

प्रा.डा. ओम गुरुङ्ग

आन्तरिक परीक्षक

.....

डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन

वाह्य परीक्षक

.....

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

यो शोधपत्र “मुसहरहरूका लागि राज्यबाट गरिएका सकारात्मक विभेद” त्रि.वि.वि.को समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले तयार गरिएको हो । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आङ्गनो अमूल्य सुझाव र सल्लाह दिनु हुने मेरो शोध निर्देशक त्रि.वि.वि. समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरका प्राध्यापक डा. कृष्ण बहादुर भट्टचनज्यूलाई हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा नमुना छनोटमा परेका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरू जसले आङ्गनो व्यस्त समयमा पनि मेरा विभिन्न जिज्ञासाहरूको ठीक उत्तर दिई सहयोग गर्नु भएकोमा वहाँहरूलाई पनि धेरै धेरै धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र शुद्ध रूपमा समयमा नै कम्प्युटर टंकन कार्य सम्पन्न गरी सहयोग गरी दिनु हुने एकेडेमीक कम्प्युटर कीर्तिपुरका भाई विराज बस्नेत प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

कोपिला रिमाल

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

विषय सूची

तालिका सूची

अध्याय : एक

१-१७

परिचय

१

१.१ पृष्ठभूमि

१

१.१.१ दलितको परिभाषा

७

१.१.२ दलितहरूको वर्गीकरण

८

१.१.३ दलितसँग गरिने भेदभाव

९

१.१.४ सकारात्मक विभेदको परिचय

१३

१.२. समस्याको कथन

१४

१.३. उद्देश्य

१६

१.४. महत्व

१६

अध्ययन : दुई

१८-३३

सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन

१८

२.१. पुर्व प्रकाशित अध्ययनहरूको समीक्षा

१८

२.२ सैद्धान्तिक समीक्षा

२९

२.२.१ मार्क्सवादी दृष्टिकोण

२९

२.२.२ विश्व व्यवस्थात्मक सिद्धान्त

३१

अध्याय-तीन	३४-३७
अनुसन्धान विधि	३४
३.१. अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	३४
३.२. अध्ययनको ढाँचा	३५
३.३. तथ्याङ्कको श्रोत र प्रकृति	३५
३.४. नमुना छनौट प्रक्रिया	३६
३.५. तथ्याङ्क संकलन विधि	३६
३.५.१ अन्तरवार्ता	३६
३.५.२ अवलोकन	३७
३.५.३ प्रश्नावली	३७
३.६. तथ्याङ्क व्याख्या तथा विश्लेषण	३७
अध्याय चार	३८-४२
अध्ययन क्षेत्रको परिचय	३८
४.१ मोरङ जिल्लाको परिचय	३८
४.२ खारजी टोल वडा नं. ५ को परिचय	४०
अध्याय : पाँच	४३-५८
तथ्यांक विश्लेषण तथा प्रस्तुतिकरण	४३
५.१ सामाजिक अवस्था	४३
५.१.१ उत्तरदाताको उमेरगत विवरण	४३
५.१.२ पेसाको आधारमा उत्तरदाताको जनसङ्ख्या विवरण	४४
५.१.३ धर्मको आधारमा उत्तरदाताको जनसङ्ख्या विवरण	४४
५.१.४ उत्तरदाताको आर्थिक अवस्था	४५
५.१.५ उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था	४५

५.१.६ दलितहरूका लागि राज्यबाट गरिएको सकारात्मक विभेदको जानकारी	४७
५.६ दलितहरूलाई सकारात्मक विभेद आवश्यकता	४८
५.७ सकारात्मक विभेदको लाभ	४९
५.८ दलितहरूले प्रयोग गरिरहेको सुविधाहरूको प्रकार	४९
५.९ अध्ययन गरिएको क्षेत्रमा रहेको दलितहरूमा गरिने व्यवहार	५०
५.१० जातीयतामा आधारित भेदभाव विरुद्ध दलितहरूको प्रतिक्रिया	५१
५.११ राज्यबाट गरिएको सकारात्मक विभेदबाट परेको आर्थिक प्रभाव	५४
५.१२ राज्यद्वारा गरिएको सकारात्मक विभेदबाट दलितहरूमा परेको सामाजिक प्रभाव	५६

अध्याय ६ ५९-६६

सारांश, निष्कर्ष र सुझाव	५९
६.१ सारांश	५९
६.२ निष्कर्ष	६१
६.३ सुझाव	६३

सन्दर्भ सूची ६७-६८

प्रश्नावली

परिशिष्टहरू

तालिका सूची

तालिका नं. १ :	जिल्लाको लैङ्गीक आधारमा जनसंख्या विवरण	४१
तालिका नं. २ :	धर्मको आधारमा जनसंख्या विवरण	४१
तालिका नं. ३ :	मुसहरहरूको जनसंख्या विवरण स्थिती	४२
तालिका नं. ४ :	मुसहर जातिको उमेर गत जनसंख्या विवरण	४२
तालिका नं. ५ :	उत्तरदाताको उमेरगत जनसङ्ख्या विवरण	४३
तालिका नं. ६ :	उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था	४६
तालिका नं. ७ :	दलितहरूका लागि राज्यबाट गरिएको सकारात्मक विभेदको जानकारी	४७
तालिका नं. ८ :	दलितहरूलाई सकारात्मक विभेदको आवश्यकता	४८
तालिका नं. ९ :	सकारात्मक विभेदको लाभ	४९
तालिका नं. १० :	दलितहरूले प्रयोग गरिरहेका सुविधाहरूका प्रकार	५०
तालिका नं. ११ :	अध्ययन गरिएको क्षेत्रमा रहेका दलितहरूमा गरिने व्यवहार	५१
तालिका नं. १२ :	जातीयता आधारित भेदभाव विरुद्ध दलितहरूको प्रतिक्रिया	५२
तालिका नं. १३ :	राज्यद्वारा गरिएको सकारात्मक विभेदबाट परेको आर्थिक प्रभाव	५४
तालिका नं. १४ :	राज्यद्वारा सकारात्मक विभेदबाट दलितहरूमा परेको सामाजिक प्रभाव	५७